
Een wereld van vrede, liefde en gerechtigheid

Door Jessica Kelder

Dat was het ideaal van een vrouw die grote invloed heeft gehad op de politiek, samenleving en kerk van Nederland. Het gaat hier om een vrouw met eigen wil, tolerantie en visie: Marga Klompé. Zij was de eerste vrouwelijke minister van Nederland en heeft onder andere in die functie haar steentje bijgedragen aan een sociale samenleving.

Ondanks dat zij zichzelf niet als feministe beschouwde, mag haar naam in een editie over vrouwen in de politiek niet ontbreken. Als eerste vrouwelijke minister heeft zij meteen haar stempel op de politiek gedrukt. Met de Algemene Bijstandswet als haar pronkstuk, wist zij tijdens en na haar ministerschap een hoop te bereiken. Maar voordat haar politieke carrière aan bod komt, is het van belang een inzicht te krijgen in wie zij was en waar zij voor stond.

Vrouw, vroom en vrijgezel

Marga Klompé werd in 1912 geboren in Arnhem. Zij groeide daar op met drie zussen en één broer en genoot een katholieke opvoeding. Het was dan ook alleen wegens gebrek aan een katholiek gymnasium dat zij HBS-B is gaan doen. In de klas blonk Klompé altijd uit en na het middelbaar onderwijs is ze scheikunde gaan studeren. In 1932 is zij les gaan geven in dit vak bij het Mater Dei meisjeslyceum. Dat was niet zozeer uit eigen keuze, maar kwam voort uit het feit dat haar vader ziek werd en het geld niet meer kon opbrengen. Toch heeft zij altijd met plezier lesgegeven en ze is in die periode al begonnen met vrouwen interesseren voor het publieke leven. Zo heeft

zij op het Mater Dei lyceum een meisjesclub opgericht die iedere week bij Klompé thuis kwam om maatschappelijke, culturele en religieuze thema's te bespreken.

Nadat zij promoveerde in de scheikunde in 1941 (wat zij naast het lesgeven wist te bereiken) heeft ze een doctoraal examen natuurkunde afgelegd en is ze begonnen met de studie medicijnen. Met deze studie moest ze na haar propedeuse echter noodgedwongen stoppen omdat de universiteit werd gesloten. Daarmee leek een grote wens van haar in duigen te vallen, want wat zij het liefste wilde, was huisarts worden.

De oorlog heeft niet alleen de loop van haar studie bepaald, maar is ook bepalend geweest voor haar interesse in de politiek. Zoals zij zelf gezegd heeft: "Vóór de oorlog bezat ik geen uitgesproken politieke interesse. De oorlog leerde me echter hoe betrekkelijk al die religieuze, maatschappelijke en politieke waterscheidingen zijn." Tijdens de oorlog heeft zij verzetswerk gedaan (onder andere als koerier) en na de oorlog blijft zij hier zwijgzaam over, zoals over grote delen van haar persoonlijk leven.

Na de oorlog sluit Klompé zich aan bij de KVP. Ze heeft wel overwogen om lid te worden van de PvdA, omdat de doorbraakgedachte haar erg aansprak. De PvdA is echter niet die partij waarvan zij had gehoopt dat het was en ze besluit zich aan te sluiten bij de KVP. Het is eigenlijk pas op het moment dat zij deel gaat nemen aan de politiek als lid van de KVP dat zij merkt hoe weinig vrouwen er in de politiek zitten. Zij vindt dat vrouwen een grotere politieke rol moeten gaan spelen, omdat anders veel capaciteiten verloren gaan. Daarmee neemt zij ten aanzien van vrouwenemancipatie een zakelijk standpunt in.

Desalniettemin vond ze het toch belangrijk dat vrouwen meer bij het publieke leven betrokken raakten. Om dat te verwezenlijken wil ze vrouwen meer geïnteresseerd maken in het publieke leven. Daartoe richtte zij in 1946 samen met Wally van Lanschot het Katholiek Vrouwelijk Dispuut op. Zij wilde door middel van dat dispuut vrouwen een actievere rol laten spelen in het publieke leven. Maar met vrouwen bedoelt Klompé niet alle vrouwen, slechts die vrouwen die daar geschikt voor waren. In haar opinie waren dat vrouwen die daar aanleg en tijd voor hadden, maar

vooral vrouwen die niet getrouwd waren en tegelijkertijd kinderen hadden. Het moest dus gaan om of ongehuwde vrouwen, of gehuwde vrouwen zonder kinderen. Als je een gehuwde vrouw met kinderen was, lag er een rol voor je weggelegd in de keuken, het huishouden en bij de kinderen.

De emancipatie van Klompé was anders dan die van feministische bewegingen in die tijd. Van de Dolle Mina's moest Klompé niks hebben. Hun acties kwamen op haar over als vulgair en provocerend. De gelijkheid van vrouwen en hun geschiktheid om welke functie dan ook even goed te kunnen vervullen als mannen was voor Klompé vanzelfsprekend. Zij vond dat dit niet op een dergelijke manier gepresenteerd hoefde te worden en hield zich verre van zulke methodes. Zij zag zichzelf dan ook niet als feministe. Ondanks dat zette zij zich wel in voor de vorming en ontwikkeling van meisjes en vrouwen, zoals zij dat ook als lerares deed.

Dat een carrière in de politiek voor vrouwen in de periode waarin Klompé aantrad als minister lastig

was, wordt door Marga Klompé zelf goed geïllustreerd. Dat kwam niet zozeer doordat zij haar functies niet goed vervulde, want dat deed ze erg bekwaam. Het bleek uit het feit dat zij door haar carrière nooit heeft kunnen trouwen. In die periode mocht je namelijk niet trouwen en tegelijkertijd een ambtenares zijn. Klompé is in haar leven dan ook nooit getrouwd. Het enige dat over haar liefdesleven bekend is, zijn mysterieuze gedichten van een Duitse minnaar. Hoe diepgaand die relatie was, is echter niet bekend; Klompé sprak niet zelden over haar privéleven. Wat zeker is, is dat zij niet met hem getrouwd is en dat zij, net als haar zussen, ongehuwd is gebleven.

Het leven van Marga Klompé is voor een groot deel dus gedefinieerd in drie woorden: vrouw, vroom en vrijgezel. Streven naar een gelijkwaardigere positie voor vrouwen in het bijzonder en een gelijkwaardige samenleving in het algemeen is de kern van haar bestaan geweest. Als vrouw is zij een voorbeeld geweest voor duizenden vrouwen en de symbolische waarde van de 'eerste vrouwelijke

minister' maakt onder andere dat haar naam bekend is. Ten tweede heeft haar geloof een belangrijke rol gespeeld. Zij heeft rond haar twintigste levensjaar een geloofs-crisis gehad, maar is daar alleen maar meer overtuigd uitgekomen. De kerk heeft in haar leven een centrale positie gehad en als haar politieke carrière (vrijwillig) voorbij is, gaat zij via die weg verder met het verbeteren van de samenleving. Dat zij vrijgezel is gebleven, is tekenend voor het belang dat zij hechtte aan haar carrière. Ze was getrouwd met de samenleving. Haar ideaal van een wereld van vrede, liefde en gerechtigheid was essentieel in haar bestaan. De vraag is nu hoe zij dit ideaal heeft om weten te zetten in een daadwerkelijke verandering in de politiek en de kerk.

Carrière

Zoals is gebleken is Klompé pas na de oorlog echt actief geworden in de politiek. Zij is in 1948 voor het eerst in de Tweede Kamer gaan zitten, uiteraard voor de KVP. Oorspronkelijk wilde zij dat niet, maar ze stemde in om op de lijst van de KVP gezet te worden op een onverkiesbare plek. Doordat Sassen

Marga Klompé door de jaren heen

(KVP) tegen alle verachtingen in minister werd, kwam Klompé toch in de Tweede Kamer terecht. Dat was de reden dat zij in 1949 is gestopt met lesgeven, wat zij zelf liever was blijven doen. Zelf zegt zij over het moment dat zij plaatsnam in de Tweede Kamer: “Ik vond dat

Zoals zij in 1948 min of meer bij toeval in de Tweede Kamer is gekomen, is het ministerie waar zij in 1956 minister van zou worden min of meer bij toeval tot stand gekomen. Dat ministerie, het ministerie van maatschappelijk werk, was in 1952 in het leven geroepen om

zo’n maatschappelijk werkster,’ zo vertelt Klompé. Het was dan ook een logisch gevolg dat een vrouw die taak ging vervullen. Zelf wilde zij haar sekse nooit zo benadrukken: “ik ben mezelf en blijf mezelf. Ik zit niet op die stoel om te zeggen: denk erom dat je vrouw bent, denk erom dat je vrouw bent!”.

Marga Klompé omringd door ministers

In haar politieke carrière droeg ze vrouwenemancipatie niet zozeer als doel van beleid, maar meer als middel voor een algehele sociale en rechtvaardige samenleving. Zij wilde dat iedereen in de samenleving vredig naast elkaar kon leven en dat er respect was tegenover elkaars mening. Vrouwen waren daarbij onmisbaar. De belangrijkste wet (naar eigen zeggen) die zij heeft ontworpen heeft betrekking tot het bereiken van die sociale, rechtvaardige samenleving. Het gaat om de Algemene Bijstandswet. Voordat die wet werd aangenomen in 1963 was financiële hulp van de overheid iets waar met genade om gevraagd moest worden. Klompé vond dat echter een schande en wilde dat iedereen die buiten eigen schuld (een aspect waar ze wel de nadruk op legde) niet in staat was

ik het moest doen vanuit een poging om christen te zijn in de wereld van vandaag. Je moet midden in die wereld staan en op die plaats alles doen om je steentje bij te dragen om die wereld te verbeteren”. Dat was tekenend voor het verantwoordelijkheidsgevoel van Klompé.

Romme, die op dat moment voorzitter van de KVP was, zag in haar een groot politica en zij heeft een nauwe vriendschap met hem ontwikkeld. Toch gold dat niet voor al haar partijgenoten. Zo lag zij vaak overhoop met Luns, die haar een geldverkwister noemde. Klompé, die tot de linkervleugel van de KVP behoorde, werd door hem spottend ‘onze lieve vrouwe van eeuwig durende bijstand’ genoemd. Op dat moment wist hij nog niet dat er juist over die bijstand een belangrijke wet op haar naam zou komen te staan.

een zetelprobleem bij de kabinetsformatie op te lossen. Toen Marga Klompé in 1956 de eerste vrouwelijke minister van dit land zou worden en leiding aan dit ministerie zou gaan geven, was het een klein ministerie dat nog aan de grondvesten van zijn bestaan stond. Klompé kwam daarmee voor een

“Klompé lag vaak overhoop met Luns, die haar een geldverkwister noemde”

moeilijke taak te staan. Niet alleen was zij de eerste vrouwelijke minister, ook had zij de taak om het ministerie, dat haar erg aan het hart lag, op te bouwen zodat niemand er meer aan kon komen.

Over haar aantreding als minister is zij heel nuchter. Maatschappelijk werk werd in die tijd gezien als ‘een probleemgezin met kinderen met drupneusjes en een lieve juffrouw,

om in de eigen financiële middelen te voorzien, met opgeheven hoofd naar de overheid moest kunnen toestappen. Ondanks dat het naar haar idee niet voldoende gelukt is om dat met ‘opgeheven hoofd’ te kunnen doen, heeft zij de bijstand wel veranderd van gunst naar recht.

Na deze periode van minister-schap, die tot 1963 duurde, is zij

teruggekeerd in de Tweede Kamer. Het was een periode van korte duur, maar in die periode heeft zij wel één van de moeilijkste situaties uit haar politieke loopbaan meege maakt. Het gaat hier om de nacht van Schmelzer in 1966, waarin zij tegen haar eigen gevoel in stemde om het meest politiek verantwoorde te doen. Zij stemde in die nacht met de KVP mee, terwijl dat een motie was tegen het kabinet van een goede vriend van Klompé:

“In de nacht van Schmelzer stemde zij tegen haar eigen gevoel in om het meest politiek verantwoorde te doen”

Cals. Het liefst zou zij met Cals meestemmen, maar haar verantwoordelijkheidsgevoel tegenover de partij zei anders. Zij voelde zich verantwoordelijk om dat te doen wat de partij bij elkaar zou houden, al ging dat tegen haar eigen opinie in. Zij hechtte veel waarde aan eenheid, zoals ook later in de kerk zal blijken.

De nacht van Schmelzer zorgt voor een kabinetscrisis en in 1967 wordt een dringend beroep op Klompé gedaan om opnieuw minister te worden. Weer vanuit het gevoel dat zij dat moet doen voor de maatschappij bezwijkt zij en ze wordt wederom minister van Maatschappelijk werk, dat inmiddels ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk (CRM) is gaan heten. Van haar oorspronkelijke plan om in 1967 de politiek te verlaten komt niets terecht.

Klompé accepteert deze functie in een periode van ‘culturele revolutie’ en heeft daarmee opnieuw een moeilijke taak te vervullen. Zo

krijgt ze onder andere te maken met allerlei vormen van protest. Klompé handelt de zaakjes echter op geheel eigen wijze af en lijkt de aangewezen persoon voor deze functie. Voor haar is het daarentegen genoeg geweest. De politieke carrière die zij nooit ambieerde houdt na deze periode van ministerschap op. In 1971 treedt zij af als minister en loopt haar politieke loopbaan ten einde. Zelf zegt zij over dat moment: “ik had het ge-

voel dat ik met mijn beleid vastliep op het materialisme van het volk en dat ik als minister geen moralist kon zijn”. De samenleving paste niet meer bij wat zij als minister wilde bereiken. Ze had het idee dat het moraal in de samenleving gedreven was door materialisme. De overheid zou alles wel verzorgen, was het idee. Zij zocht na 1971 dan ook haar heil meer in de politiek, maar deed dat bij een institutie die naar haar idee nog wel verplicht was om het moraal van medemenselijkheid te vertegenwoordigen: de kerk. Ze vertelt: “het was de eerste keer dat ik deed wat ik zelf wilde”.

Die zin typeert de toevalligheid van haar politieke carrière die zoveel invloed gehad op Nederland. Zij heeft oorspronkelijk nooit een politieke loopbaan geambieerd, maar was volkomen gelukkig geweest als zij scheikunde was blijven geven. Vervolgens is zij via allerlei toevalligheden en samenloop van omstandigheden eerst in de Tweede Kamer gekomen om vervolgens minister te worden (en la-

ter nog een keer). Pas in 1971 gaat zij eindelijk doen wat ze echt wilde: een steentje bijdragen om een wereld van vrede, liefde en gerechtigheid te creëren aan de hand van de kerk.

Toch heeft zij tijdens haar ministerschap een fundamentele invloed gehad op de samenleving. Dan gaat het met name om de Algemene Bijstandswet die een basisbeginsel van onze verzorgingsstaat is. Daarnaast was ze als vrouw een inspiratiebron voor vele andere vrouwen. Zij heeft door haar inzet inderdaad een steentje bijgedragen aan een sociale samenleving, zoals zij bij het aantreden als minister beoogde te doen. Gelukkig was zij getrouwd met de samenleving. ■

Bronnen:

1. Canon van sociaal werk in Nederland (2008) ‘wat de bijstandswet betreft zijn we niet te ver gegaan’, op: <http://www.canonsociaalwerk.nl/margaklompe/sup/1993SocialbestekinterviewMargaKlompe.pdf>, bezocht op 28 september 2008
2. Canon van sociaal werk in Nederland (2008) ‘Marga Klompé- moeder van eeuwig durende bijstand’, op: <http://www.canonsociaalwerk.nl/margaklompe/sup/1988UbelsKlompemoederbijstand.pdf>, bezocht op 28 september 2008
3. Instituut voor Nederlandse geschiedenis (2008) ‘Klompé, margaretha Albertina Maria (1912-1986)’, op: <http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn4/klompe>, bezocht op 28 september 2008
4. KRO (2008) ‘profiel: Marga Klompé’, op: http://reporter.kro.nl/uitzendingen/2006/1011_marga_klompe/intro.aspx, bezocht op 28 september 2008